

הלכות ברבית המזון סימן קצג

מלך (בי"י): ג (כה) אם היו רוכבים ואמרו נאכל, אף-על-פי שכל אחד אוכל ומפיקו ולא ירדו מהבהמות מצטרפין, כיון שעמדו במקום אחד, אבל אם (כו) היו הולכים ואוכלים לא. ואם היו אוכלים בשדה מפורדים ומפוזרים, אף-על-פי שאוכלים כלם בשעה אחת ומפיקו אחד, כיון שלא קבעו מקום לאכל אינם מצטרפין: הגה המנהג (כז) שלא לזמן בבית (ח) [ס] עובד-כוכבים. ונראה לי השעם, משום דלא יוכלו לקבץ עצמן בבית עובד-כוכבים משום יראת העובד-כוכבים והוי קאלו אכלו בלא קבע, ועוד, דיש לחש לסכנה אם ישנו בנסח הברכה ולא יאמרו 'הרחמן יברך בעל-הבית הזה'⁽⁸⁾, ולכן מתחלה לא קבעו עצמן רק לברך כל אחד לבדו, ולכן אין לשנות המנהג. ואף אם לא היו טעמים אלו מספיקים, מכל מקום מאחר דבכר נהגו כף הוי קאלו לא קבעו עצמן ביחד: ד יושלשה שישבו לאכל וברכו ברבית 'המוציא', *אפלו כל אחד אוכל ומפיקו ואפלו לא אכל עדין בבית פת, (כח) אינם נראים (ו) לחלק: ה יושלשה שבאו משלש חברות של שלשה ושלשה בני-אדם ונתחברו אלו השלשה: ז אם זמנו עליהם במקומם, כגון שהפסיקו (כט) *כל

מבני יתג נ ברכות שם לפרוש הרא"ש ועל-פי הירושלמי ס שם ע שם תוספות

שערי תשובה

מינים וכן לאכל פת הבאה בסיטין ולא זמיר בזה, ע"ש: [ס] עובד-כוכבים. עין באר היטב. ועין בבאליה רבה שהביא הנסחא במקום וישכתנו עד עולם:

וישכתנו, ופעם א' הנה סעודת פדיון הפן בבית עובד-כוכבים והוי שם פסה גברי וברכי והסימו לברך ולומר: וברך את בעה"ב וקאי על בעל הסעודה, עין ע"ת ואפשר דאם אוכלין במלון ביום דרך צבאי, דלא הוי קביעות בבית עובד-כוכבים ואין מומנין, מ"א: (י) לחלק. אפלו רוצה לגמור סעודתו קמם שיגמרו האחרים:

באור הלכה

ורבע עסקים מצטרף לזמון, שוב אין לנו מקור לדיון זה [מהא דרב ושמואל בדר מו עגור א, דהתם מדתא חביבין כיון שהיו באותו יחד בגמר סעודה, וכן שם]. דרך זה דסקרי בית-הלל אחד מכרז הלך אחר ראה, כמו שכתב הרא"ש שם, ויש לשיטה זו מקום רק לדעת רבנו יונה דסבירא לה דרובא בהתחילו כאחת חביבין לזמן, ואם יבן יקשה עליו מההיא דרב ושמואל הנ"ל וכן מהא דצאי מלכא בדר מה, ועל-פירוש דיתרין דרשות לזמן בכל גוה, וכן כתב בספר מגן גבורים: * אפלו כל אחד אוכל ומפיקו ואפלו וכו'. עין במגן-אברהם שהביא בשם הפ"ח, ודבאיכא תרתי לרעותא רשאין לחלק. והנה הפ"ח קאסיב לה מלשון הטור דכתב: צריך להש לשתי התקאות, ומשמע לה להבי"ח דאם נגמס במקרא 'כל אחד אוכל ומפיקו', הו אין להתחמיר בפחות מצויה, וכן אין נגמס במקרא 'כגון שישבו לאכל', הו אין להתחמיר בכל אחד אוכל ומפיקו, עין שם בפ"ח בסוף דבריו, ועל-פ"ן סבירא לה דאין להתחמיר בשתי חברות: ובאמת זה אינו, דדינא דר"ף לענין כל אחד אוכל ומפיקו הוא אמת לכלי עלמא, עין בתוספות רבנו יהודה על ברכות דכתב דינא דר"ף משם רבנו חננאל וקאסיב לה מהא דמפיקת דף מב עמוד ב, עין שם, עין כתבו תרשי"א והרא"ש בתוספות מהאי סוגיא ונאף ונאף דיש לבארוה לדחות להר"ף גופא בקרק ביצה מברכי, ודלדידה כל הסוגיא שם לענין ברכה ראשונה, ואפשר לענין ברכה אחרונה בענין שיאכלו כלם מפיקו אחד, אכן על-פ"נים הרא"ש ותשי"א ותוספות ושאר פוסקים כלם קאחד קתבו להקדיא דסוגיא דרך מב מרי גם בברכה אחרונה, עין שם, וכן הוא בסימן זה סעיף ג, הרי דברך מפיק דגם גבי זמון לא קפדינן שיאכלו כלם מפיקו אחד, וכן מוכח לעניות דעתי מהפתיחת ריש פרק שלשה שאכלו: אבל טבל וכו', הרי דמרי באוכל מפיקו, ואף-על-פי כן ברוך בנה דאי אפשר כלל לאכל בכל אחד אין מצטרפין, הו לא הכי לא; ולענין פחות מצויה הוא דבר מפיקו בירושלמי ומגולן למתיה מהלכה? וכן מבאר באור זרוע שגורס כר"ף ואף-על-פי"ן מביא הא דירושלמי לענין דינא, אלקא דתורהו איתנהו ואם לא שפדוק ונאמר דאף דשני הדינים אמתיים, מכל מקום אפשר הא דמחמיר בירושלמי פחות מצויה הינו באוכלים שניהם מפיקו אחד, ומנא לה הא, וגם לשון הפ"ח לא משמע כן דמשום זה הוא מקל, עין שם]. ועין במגן-אברהם מרכיב שם גם מוצד דלא בפ"ח. ואף דבאמת לשנא דטור דחוק קצת, אבל מכל מקום אין זה מכרח לדניא, וכן הראיה שניה שפביא הפ"ח מטור לאו ראה היא כלל לעניות דעתי, ועל-פ"ן אין לזוז מפסק השלחן-ערוך: * כל אחד לשנים, לבאורה נראה שהוא הדין אם אחד מהן הפסיק לשנים גם כן אמרינן דבכר פרח זמון טוב ולא נשארו כאן אלא שנים, וכן מצאתי

פאר היטב

(ה) עובד-כוכבים, כל האחרונים חלקו על הרב בזה. ומהרש"ל פשתה זמון בבית צבאים היה אומר הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה במקום הליכתנו וברכי והסימו לברך ולומר: וברך את בעה"ב וקאי על בעל הסעודה, עין ע"ת; אפלו רוצה לגמור סעודתו קמם שיגמרו האחרים; ואין מומנין, מ"א: (י) לחלק.

משנה ברורה

במגן-אברהם (כא) שהקשה, דמהרבה פוסקים משמע לענין שלשה שאכלו בלא קבע דאין אחד יכול להוציא חברו בברכת-המזון, וממלא גם לענין זמון אין רשאי⁽²⁾, ועין שם שהאריך בזה; ואף דיש איהא אחרונים שדחו ראתו לענין זמון, מכל מקום יותר מסתבר (כב) כדבריו, וכן בפרי"מגדים כתב גם-פ"ן דמקום שאין אחד יכול להוציא חברו בברכת-המזון, אם יכולים להצטרף לענין זמון צריך עיון למעשה, ומסיים בדעשרה שיש הוצאת השם אפשר דאסור לכלי עלמא לזמן באין חביבין⁽³⁾, וכן משמע בבתי-אדם כלל מח די ז: ג (כה) אם היו רוכבים וכו'. סעיף זה כלשונו משם מובא לעיל בסימן קסו סעיף יב, אלא דשם מרי לענין להוציא בברכת 'המוציא', והכא מרי לענין צרוף זמון, ודין אחד לשניהו, וכבר בארתי שם במשנה ברורה באר היטב, עין שם: (כו) הולכים ואוכלים לא. וביושבין בעגלה ואוכלין ביחד קשה נוסעין, עין בסימן קסו מה שכתבתי בשם המגן-אברהם שמתספק בזה⁽⁴⁾, ובתי"א דאם הכריע דבזה⁽⁵⁾ וכן בכל מקום שיש ספק, בשלשה זמנו, אבל בעשרה יש לחש להזכרת השם לבטלה. ומכל מקום נראה לי דיומן בלא שם, דהא בדיעבד יצא בעשרה אף אם לא הזכיר השם, וכדלעיל בסוף סימן קצב: (כז) שלא לזמן וכו'. האחרונים חולקים על זה, והנהיגו (כח) המנהג שזמנין, וביה"ח חלקין: הרחמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה בהליכתנו ובישכתנו עד עולם⁽⁶⁾, ונכיל לומר: הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה, וקאי על בעל הסעודה⁽⁷⁾, ומכל-שפ"ן אם כל אחד אוכל משלו, שאז אפלו בבית ישראל אמרים: הרחמן הוא יברך אותנו וכו'. ואם אוכלין במלון ביום דרך-צבאי בבית עובד-גלולים, אפשר דאין זה קביעות ואין מומנין [מ"א], וטוב שלא יקבעו או שלשמן יחד ויצאו מידי ספק [פמ"ג]: ד (כח) אינם נראים לחלק. הינו, (ד) אפלו רוצה לגמור סעודתו קמם שיגמרו האחרים, כיון שהחייב של זמון חל בכר עליו בהתחלת אכילה שלו: ה (כט) כל אחד לשנים. עין בבאור הלכה:

שער הציור

(כא) ומה שפרץ דכתב רבי"א שיאכלו מימינו הוא מלתא חדתא, ואינו דומה למה שאמרו בשנים שמצוה לחזור אחר שלישי, דהתם מרי שלא גמרו עדין לאכל, אבל הכא מרי בגמרו כלם את אוכלתם, ועל-פ"ן אף דלא הסיחו עדין דעתם מכל מקום לא מצונו שיאכלו עוד מתוך משום זמון; אלא האמת הברור, דכתב הר"א דלהתשובה שהביא הבית-יוסף בסוף הסימן בשם הר"ב"א, דאותה התשובה סבירא לה דאפלו כל אחד אוכל בביתו אחר, דבביתו לא קביעי על-ידי-יהוה לכלי עלמא נהניו אפלו לדעת הפוסקים דסבירא להו דבברכת-המזון לא בעי תסבה, מכל מקום אכילה כאמת בעי לענין חייב זמון. ולא הבנתי דברי המגן-אברהם בסוף דבריו שכתב דשעם התשובה היא משום דאפשר דברכת-המזון לא בעי תסבה, הא על-פ"נים ישיבה במקום אחד בעי לכלי עלמא, אפלו הכי רשות לזמן וטוב לעשות כן משום 'ברכיים הודת מלך', וכן כתב בחומ"ר משה ובבאור הג"א: (כב) וכן כתב בחומ"ר משה וכן מסתברא, דאין יאמרו 'ברוך' והפונה שנוכחני יחדו [אפשר מפיק דבר זה הגמרא מקרא 'צדלו וגו' שמו יחדו] אחרי שלבסוף מברחין הם להתחלק, שאין אחד יוכל להוציא את חברו: (כג) מגן-גבורים: (ד) ט"ז:

(א) שורה זו הושמטה על-ידי הצנזור, והשנונה על מכונה על-פי הנדפס ברמ"א שבשולחן-ערוך. ומעתה יובנו כהלכה דברי המשנה-ברורה שבסעיף-קטן כו.

הלכות פְּרַכַּת הַמְּזוּז סִימָן קצג

ביאורים ומוספים

ובין ביבשה כי אחר כוונת הלב הן הדברים, שבעגלה המתנדנדת ואופניה מרעישים שקשה לכוון דעתם לשמיעה, וכן בספינה כשיש רוח סערה, אין מצטרפים לזימון, וכשאין סערה, שיושבים שקטים מצטרפים לזימון. ועל פי סברא זו כתב הבית ברוך (על החיי אדם כלל מח ס"ז אות כט) שהנוסעים ברכבת או במכונית וכל שכן הטסים במטוס מצטרפים לזימון. וכן דעת הגר"ח שייברג (הידושי בתרא) שמצטרפים, כדון היושבים בספינה, ולא הסתפקו אלא בעגלה הרתומה לטוסים.

וכשאוכלים בומן שהעגלה עומדת, כתב בשו"ת אור לציון (שם), שבוודאי מצטרפים יחד, וכן משמע בפמ"ג (סי' קסז א"א ס"ק כז).

[משנ"ב שם]

ובת"י-אָדָם הַכְרִיעַ דְּבַנְהוּ²⁵.

25) הכרעה זו ביאר הנשמת אדם (כלל מח אות א) שהיא אמורה על פי מנהגינו שכל אחד מברך לעצמו, לכן מזמנים בשלשה, שזימון הוא דבר שבה, ואין בו חשש הזכרת שם שמים לבטלה. אולם אם אחד מברך ומוציא אחרים כתב החיי אדם (שם ס"ז) שבוודאי הסתפק המג"א האם היושבים בעגלה מצטרפים (וזה שלא כדעת המג"א (ס"ק ח) הסובר שאפילו אם רצו לברך כל אחד בפני עצמו, אינם רשאים לזמן אלא אם כן מצטרפים יחד).

[משנ"ב ס"ק כז]

וב'הַרְחָמֵן' אוֹמְרִים: הַרְחָמֵן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ בְּרָכָה מְרַבָּה בְּהַלִּיכְתָּנוּ וּבִישׁוּבְתָנוּ עַד עוֹלָמְנוּ²⁶.

26) וכן המברך במטוס השייך לגויים או במקומות ציבוריים שאין שם בעל בית מסויים וכגון גינות וכדו', כתב בספר חשוקי חמד (ברכות נו, א) שיאמר נוסח זה.

[משנ"ב שם]

הַרְחָמֵן הוּא יִבְרַךְ אֶת בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה, וְקָאֵי עַל בְּעַל הַסְּעוּדָה²⁷.

27) ולענין האוכלים במסעדה או בבית מלון, דעת הגרי"ש אלישיב (חשוקי חמד שם) שיש להם לומר 'הרחמן הוא יברך את בעל הבית הזה', אף על פי שהם משלמים לו על הסעודה, שכן אם בעל הבית לא היה מכין להם את הסעודה, לא היו אוכלים אכילה זו וכספם לא היה משיב עליהם. אמנם לגבי הברכה המיוחדת שמברך האורח את בעל הבית יהי רצון שלא יבוש' וכו', מבואר לקמן (סי' רא ס"ק ז) שהמשלם על סעודתו אינו מברכה.

[משנ"ב ס"ק כד]

עַן בְּמַגֵּן-אֲבָרְהָם שֶׁהִקְשָׁה, דְּמַהֲרָבָה פּוֹסְקִים מִשְׁמַע לְעַנְיָן שֶׁלִּשָׁה שְׁאֲכָלוּ בְּלֹא קִבְעַת דָּאִין אֶחָד יָכוֹל לְהוֹצִיא חֲבֵרוֹ בְּכַרְכַּת-הַמְּזוּז, וּמִפְּיֹלָא גַם לְעַנְיָן זְמוּן אֵין רְשָׁאִין²⁸ וכו', דְּבַעֲשָׂרָה שִׁישׁ הַנְּכַרְתַּ הֵּשֶׁם אֶפְשָׁר דְּאָסוּר לְכַלֵּי עֲלָמָא לְזַמְּן בְּאֵין חֲבִיבִין²⁹.

28) ובאופן שאחד אבל עם שניים בקביעות אלא שלא התחיל ולא סיים עמהם, כתב הגר"ח איערבך (כתב יד, חידושים למסכת ברכות מה, א) שנראה שאף המג"א יודה שרשאים לזמן, שכן בשו"ע לקמן (סי' קצז ס"ג ובמשנ"ב שם ס"ק כב) מבואר, שאפילו אם אחד אוכל ירק או שותה עם שניים, מצטרף עמהם לזימון, וכל שכן כאן שהשלישי אבל פת ורק לא התחיל וסיים עמהם, שיוכלו לזמן איתו.

29) וכן כשיש ספק לדינא, הביא ביה"ל לקמן (סי' קצז ס"א ד"ה עמהם) בשם הפמ"ג שלזמן בשלשה מצטרפים, ובעשרה מסתפק שם האם מותר, עיין שם.

[משנ"ב ס"ק כו]

וּבִישׁוּבֵין בְּעַגְלָה וְאוֹקְלִין בִּיְחַד קִשְׁהָם נוֹסְעִין, עַן בְּסִימָן קְסוֹ מָה שֶׁקְּתַבְתִּי בְּשֵׁם הַמַּגֵּן-אֲבָרְהָם שֶׁמִּסְתַּפֵּק בְּזוֹהָ²⁴.

24) אבל האוכלים בספינה, כתב לעיל (סי' קסז ס"ק טב) לענין ברכת המוציא, שפשוט שאף למג"א מצטרפים שקביעות גמורה היא, וכן כתב הערוך השולחן (כאן ס"ד) לענינו.

ובביאור החילוק בין עגלה לספינה, כתב בשו"ע הרב (סי' קסז ס"ז) שספינה אינה חשובה כמהלכת, אלא המים הולכים תחתיה והיא נחה לעולם על אותם מים, מה שאין כן בעגלה. ועל פי חילוק זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ג תשובה ט), וכן דעת הגר"ש וואונר (ברכת שם פ"ב סל"ד אות ה), שיש הבדל בין האוכלים במכונית או באוטובוס לאוכלים במטוס, שהאוכלים במכונית או באוטובוס יזמנו בלא הזכרת שם כעגלה, מה שאין כן האוכלים במטוס מצטרפים גם לעשרה, מאחר שהוא קבוע הדרך ודחפתו דומה לספינה.

אכן היושבים לאכול ברכבת שיש בה שולחנות ומקום מרווח לאכול, כתבו הברכת הבית (שער יח ס"ד) והנימוקי או"ח (סי' קסז) שבוודאי מצטרפים, משום שנחשב לאכילה קבועה כבספינה, וכדין היושבים בבית, וכן כתב הערוך השולחן (סי' קסז סכ"ז) בפשיטות שברכבת מצטרפים לזימון.

אמנם במור וקציעה כתב שהכל תלוי בשקטות נסיעתם, בין בים

הלכות פְּרֵכַת הַמִּזוּן סִימָן קצנ

ביאורים ומוספים

כתב זאת בלשון 'אפשר דיש להקל'. וראה עוד מה שכתבנו לעיל ס"ק טז.

[בה"ל ד"ה מל]

וְצָרִיךְ לומר דְּלִהְיָא שוֹנִים הַנִּזְל מִיְדֵי שְׁהֵם לא אָכְלוּ עִתָּה, אָכַל כְּשֶׁאָכְלוּ הָיִי נְפִי דְמַצְטַרְפִּי, וְצָרִיךְ עֵינָן לְדַעַא³².

32) אמנם לקמן (סי' ר ס"ק ט) כתב בפשטות, שהמפטיק באמצע סעודתו לענות לשניים שאכלו עמו, יכול לענות שוב לשניים אחרים שיצטרפו ויאכלו עמו, וביאר זאת בשעה"צ שם (ס"ק י), שדוקא בענינו שזימנו כבר על שלשתם, אנו אומרים שפרח מהם הזימון, אבל כשזימנו רק על אחד לא פרח הזימון בגללו. וכן כתב החזו"א (א"ח סי' לא ס"ק ג), אלא שתמא (שם ס"ק ד) מדוע כתב המשנ"ב לקמן (סי' קצד ס"ק ד) שכשאחד מבני החבורה זימן עם בני חבורה אחרת, יכולים השניים שנשארו לזמן עם אחד מן השוק שהזדמן לאכול עמם, הלא יכולים הם לזמן אף עם אותו אחד שכבר זימן, כשהמשיך לאכול עמם. וראה בדברינו שם.

[משנ"ב ס"ק לג]

אָכַל אִם אָכְלוּ אַחַר-כֵּךְ יַחַד מְצַטְרְפִין³³.

33) ובטעם דין זה כתב החזו"א (א"ח סי' לא ס"ק ג), שאנו סוברים כדעת הרא"ש שאף קביעות בטוף הסעודה מחייבת בזימון. והוסיף, שדין זה אמור גם באופן ששנים פרשו משתי חבורות של ארבעה ארבעה, וזימנו בני חבורתם בלעדיהם, שאם התחברו השנים לאחד שהפטיק בסעודתו וענה לזימון של בני חבורתו, מצטרפים שלשתם לזימון אם אכלו יחד.

[משנ"ב ס"ק לו]

מִתָּר לְפָרְדָּה³⁴.

34) וכששלשה אוכלים יחד שכתב הרמ"א שאסור לאחד להיפרד, כתב בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' קמא) שאף אם רוצה להיפרד כדי להצטרף לתשעה אחרים שעל ידי זה יוכל לזמן בשם, אסור לו לעזוב את השנים האלו ולהשאירם בלי זימון.

[משנ"ב ס"ק לו]

דְּכָבֵר פְּרַח זִמּוֹן מִפְּנֵיהֶם²⁸ על-יְדֵי שְׁזִמְנוּ עֲלֵיהֶם מִקְדָּם²⁹.

28) אכן, אם מתחילה אכלו רק ירק וצטרפו לשנים האחרים כדי לענות עמם, ואחר כך שוב נטלו ידים ואכלו פת וקבעו לאכול יחד, כתב הכף החיים (ס"ק כו) שפשוט שחייבים אחר כך לזמן, כיון שזוהי קביעות חדשה.

29) והוא הדין אם כשזימנו שכחו להזכיר מעין המאורע בברכת המזון, כתב השו"ע לעיל (סי' קפח ט"ט) שצריכים לחזור לראש ברכת המזון, אך כל אחד יברך בפני עצמו כי ידי זימון כבר יצאו. [ובספר קצות השלחן (סי' מה בדה"ש ס"ק לו) הסתפק אם בתחילה שכחו לזמן, האם כשחוזרים לברך פעם שניה צריכים לזמן, כיון שעדיין לא יצאו ידי חובת זימון].

[משנ"ב ס"ק לא]

פִּינָן שְׁנוּצְרוּ עִתָּה יַחְדָּו³⁰.

30) והקשה החזו"א (א"ח סי' לא ס"ק ט) שהרי בשתי חבורות שאינן ראוות זו את זו נתבאר לקמן (סי' קצה ס"א) שכל חבורה מזמנת לעצמה, ומשמע שאף אם נועדו יחד בשעת ברכת המזון, וכל חבורה כבר נתחובה בזימון, אין להם אפשרות להצטרף כיון שלא אכלו יחד, ואם כן איך בטרן דידן יוכלו אלו השלושה לזמן, אם לא אכלו יחד. וביאר החזו"א שכיון שנתחובו בזימון אין להם אפשרות לזמן זה בלא זה, חיובם מצרפם, ונחשבת הקביעות שנועדו יחד בברכת המזון, מה שאין כן בשתי חבורות של שלשה שלשה, כיון שכל חבורה אינה צריכה לחברתה, ויכולה לזמן בפני עצמה, אין מזמנין יחד.

[משנ"ב שם]

דְּבִקְוֹם שֵׁישׁ אִנָּס אוּ הֶפְסֵד מִזִּמּוֹן מִתָּר לְאָתֵד לְגַמֵּר סְעֻדָּתוֹ מִקְדָּם שְׁזִמְרוּ הַשְּׁנַיִם וְלִבְרַךְ בְּפָנָי עֲצֻמָּו³¹.

31) ולקמן (שם ס"ק ה) כשהביא דין זה להלכה בשם האחרונים,

הלכות ברפת המזון סימן קצנ

באר הגולה צח

פ שם ברש"י
(*) (קב"ת יס"ח כתב
אשר דבר כמו מפנה
לפנה: אי נמי הכי
אמר: כיון שנתחדש
לפניו אינו ראויים
לחילוק תרי"ם ואלו
בגמרא ולפניו)
צ כן פרש ר"י
ותבירו מראש שם
ועניו יתקן ק ועניו
ינה שם

אחד לשנים עד שאמרו 'הזן', שוב אינם יכולים לזמן (ל) אפלו אכלו אחר-כך יחד וגמרו סעודתן; ואם לא זמנו עליהם במקומם, תכבים לזמן (לא) ואינם רשאים לחלק, (לב) ואפלו לא אכלו אלו השלשה ביחד (1) [1] ("משנתחברו: ו' ששלוש חבורות שהיו בכל אחת ארבעה, ופרש אחד מכל חבורה ונצטרפו לחבורה אחרת, וזמנו השלשה הנשארים, (לג) פרח זמון מנהיגו (לד) * גי' שנתחבריהם זמנו. * והוא הדין אם לא היו בכל חבורה אלא שלשה, והלך אחד מכל חבורה קדם זמון, ונתחברו אלו השלשה, (לה) וכן אחד לכל חבורה ונצטרף עם שנים הראשונים וזמנו יחד, פרח זמון מאלו השלשה גי' שפבר זמנו חבורתם, אף-על-פי שלא זמנו עמיהם: הגה שלש חבורות שאכלו ובכל חבורה שלשה בני-אדם, אסור לכל אחד לפרד מכל חבורה ולזמן ביחוד, ודרי' השנים הנשארים בכל חבורה אינן יכולים לזמן אחר-כך. * אבל אם היה בכל חבורה ארבעה (לו) מותר לפרד אחד מכל חבורה ולזמן ביחוד, והנשארים זמנו כל חבורה במקומם (כ"י בשם הרשב"א):

שערי תשובה

[1] משנתחברו. עין בה"ט. ועין בשו"ת פנים מאירות ח"ב סימן ו מה שכתב בזה על דברי הפ"ח:

באור הלכה

בפסקי ריא"ו ובחדושי הרא"ע על ה"ר"ף. אכן לפי מה דמבאר לקמן בסימן ר בטרוד ורובא שם כמגן-אברהם משמע דבאחד יכול להצטרף עוד הפעם עם השנים כשאכלו עמה ביחד, אחרי שהם לא זמנו צדו, וצריך לומר דלהראשונים תי"ל מיהו שהם לא אכלו עמה, אבל כשאכלו הכי נמי דמקטרי, וצריך עיון לדינא³². * גי' שנתחבריהם זמנו. כתב הגאון ר' עקיבא איגר: נראה לי דזהו דוקא אם זמנו הם קדם שנתחברו אלו השלשה יחד, דאז אין להאחד שצדא מתברתם מקום לצאת בפני עצמו ודי זמון, ועל-כך חל הזמון שזמנו הג' הנשארים בביתם גם עליו ופרח זמון מפניו, אבל אם נתחברו אלו שלשה למקום אחד מתחלה ואחר-כך זמנו האחרים הנשארים בביתם, יכולין אלו שלשה לזמן ולא פרח זמון מנהיגו, כיון דיש כאן מקום להם לזמן בפני עצמם יחד, נפרדו לגמרי מתברתם ולא קאי הזמון עליהו; וקצת ראיה לזה מדברי הג"ה כאן שכתב: אבל אם היה בכל חבורה ד' מותר לפרד וכו', ולא התנה שזמנו הם מתחלה וכו', ע"ן שם, עד כאן לשונו. ואף דלשון השלשון צריך לא משמע כן כל-כך, דכתב: ונצטרפו לחבורה אחרת וזמנו, משמע שמתחלה נצטרפו, וכן אחר-כך כתב: ונתחברו אלו השלשה וכן אחד וכו', משמע שמתחלה נתחברו ואף-על-פי-כן פרח זמון, מכל מקום האמת הוא, דכן כתב בלוקטי הרמב"ן על ברכות בתניא, ע"ן שם: * אבל אם היה בכל חבורה וכו'. כתב החי"אדם: ארבעה שאכלו ביחד על שלשן אחד ושנים אכלו על שלשן אחר, יכול אחד מן הארבעה להצטרף עם השנים ולזמן עמיהם, ואם כבר זמנו השלשה הנשארים, פרח זמון מן האחד ואינו מצטרף וכו', ע"ן שם. ודבריו קשים, דאף מצטרף האחד עם השנים לזמן אחרי שהם אינם מחזקים לל, ולא דמי להא דהג"ה, דהכא כל אחד ואחד מחזק מאחר שנפרש מן חבורה של שלשה המחזקת לזמן. והנה אפשר לומר דכוננו הריבא שהאחד יוכל עמה מעט בחבורתם ונצטרף זמון על-ידי זה, אבל אי-כך יקשה מה שכתב אחר-כך: אם כבר זמנו השלשה הנשארים פרח זמון מן האחד ושוב אינו מצטרף, ואי מירי באכל, הלא יוכל להצטרף בכל אופן מאחר שהוא לא יצא ידי חובת זמון על-ידי זמון החבורה, וכמו שכתבנו במשנה בריהו בשם הגאון ר' עקיבא איגר. ואין לומר דמירי מתחלה במקצתן ואין אלו את אלו, דאם-כן מהו שפסיק בסוף דבריו: אבל אם היו שתי חבורות ובכל חבורה שלשה אין רשאי אחד להצטרף וכו', ע"ן שם; וצריך עיון בדבריו:

באר היטב

ודוקא שהתחילו ביחד, אבל אם הקדים א' וכאוי"ב ואכלו ג"כ, רשאי הא' לגמר סעודתו קדם לברך בפני עצמו, ט"ז ע"ש: (1) משנתחברו. ר"ל

משנה ברורה

(ל) אפלו אכלו אחר-כך. דכבר פרח זמון מנהיגו³² על-ידי שזמנו עליהם במקומם, ומכל מקום ברפת-המזון חביבים לברך מתחלה ברפת 'תנו', וכדלקמן בסימן ר בהג"ה: (לא) ואינם רשאים לחלק. כיון שנוצרו עמה יחדיו³³ (כס) וכל אחד בא מחבורה שפבר נתחבב שם בזמון. ואף דנתבאר בסעיף ו בהג"ה דאסור לפרד מחבורה של שלשה, שעל-ידי-זה מפסיד הזמון שלהם, ואם-כן היה לכל אחד ואחד לחזור לחבורה שלו? יש לומר דמירי הכא שנתפרדה חבורתם הראשונה; אי נמי, לפי מה דמבאר לקמן בסימן ר בבאליה רבה ושאר אחרונים, דבמקום שיש אנוס או הפסד ממון מותר לאחד לגמר סעודתו מקדם שגמרו השנים ולברך בפני עצמו³⁴, מירי הכא גם-כן בכהאי גוונא, שהיו אלו השלשה מכרחין למחר ולגמר סעודתן מקדם, ולכן אם נדמנו אלו השלשה ביחד זמנו בפני עצמן: (לב) ואפלו לא אכלו וכו'. וקשה, (ס) הא קמא לן לעיל סימן קפד דברפת-המזון צריך לברך דוקא במקום שאכלו ואם-כן כל אחד ואחד צריך לחזור למקום שאכל מתחלה לא יש מתרצים והכא מירי (ס) בעקרו בשוגג במקומם, דכנה לא מטרחינן אותו לחזור למקומו, לדעת הרמב"ם, וכנ"ל שם בסעיף א, וכן פסקו שם האחרונים במקום הדחק; ובענייננו נמי, כיון דכאן יכול לזמן וכשיחזור לשם יברך ביחודי, פשעת הדחק דמי. (סז) ועוד יש לומר דהכי קאמר: ואפלו לא אכלו יחד, כלומר, אלא כל אחד אכל בפני עצמו שלא קבעו, דאינם חביבין בזמון, כמו שכתוב סעיף ב, הכא חביבין כיון שפבר נתחבבו: ו (לג) פרח זמון מנהיגו. וכהו דוקא אם לא אכלו אחר-כך יחדו, אבל אם אכלו אחר-כך יחד מצטרפין³⁵. ואינו דומה להא דסעיף ה, (טז) דהא לא זמנו עליהם מקדם נחי' רע"א בשם תר"י: (לד) גי' שנתחבריהם זמנו. ע"ן בבאור הלכה: (לה) וכן אחד וכו'. הינו אחד מן השוק אבל מעט בסוף סעודתם ונצטרף עמיהם, ולשנא "לכל חבורה" שכתב המחבר לאו דוקא, דאפלו רק לחבורה אחת, אם-כן פרח זמון מן אחד ולא נשאר כאן אלא שנים: (לו) מותר לפרדה³⁶ וכו'. ומירי שכל החבורות היו מתחלה גס-כן בבית זה אלא שלא נצטרפו ביחד, דאי לאו הכי

שער הציון

(כס) לאפמי אם כל אחד בא מחבורה של שני אנשים, לא מהני מה שנוצרו עמה יחדו, כיון שעמה לא אכלו ביחד ומקדם גס-כן לא נתחבבו: (סז) מגן-אברהם וט"ז: (ס) מאמר מרדכי ונהר-שלוש, דלא כמגן-אברהם: (סז) ט"ז ומגן-אברהם נותרין זה מדיק מאד לישן השלשון-ערוף שכתב 'ביחדו'. וכן כתב הג"ה לעיל בסימן קפד סעיף ב, ע"ן שם: (טז) ואף דמקרא"ש משמע דאף בדרקרו לה ועני דזה לא יצא ידי חובת זמון צדו, כמו שכתבו תלמידי רבנו יונה, ואפלו הכי אף אם אכלו אחר-כך גס-כן לא מהני לחזק בדימון על-ידי-זה, כמו שכתב הרא"ש בהקדמו, זה אינו, דהרא"ש לשיטתו אילו דסבירא לה שם מקום דאף בדרקרו לה ועני יצא ידי חובת זמון ודמשום הכי הקשה הר"י מפרי"ש על רש"י פשיטא, ע"ש. ולכך לא מהני אחר-כך אפלו אם אכל, מה שאין כן להרבעי יונה דסבירא לה דכנה לא יצא ידי חובת זמון הואיל שלא נתפזר לצאת כנה, לכך אם נוצרו עמה יחדו מתחלת חיוב זמון מתדש. ומנה נמי לענייננו, דלכלי עלמא לא יצא הרביעי ידי חובת זמון כמה שהשלשה זמנו, ורק שפחה מפניו הזמון דמעקרא, לכך אם אכלו אלו השלשה עמה ביחד מתחיל חיוב זמון מתדש וכן נראה לי בריהו, שהנה טעם הגאון ר' עקיבא איגר שאינו מביא דעת החולקים על תלמידי רבנו יונה, דסבירא לה דכנה עלי עלמא מודים, כמו שכתבנו. ועוד נראה לי פשוט, דמה שלא ציר המחבר בסעיף ה גזון דקרו לה ועני, וצ"ח באחד מפקיט לשנים, משום דבדרקרו לה ועני לא היה יכול לסמ: ואפלו אכלו אחר-כך יחד, דהוה רק לקרא"ש מה שאין כן להרבעי יונה, וכנ"ל, ולא רצה להמניס דבריו בפלגתא לכך נקט גזון שאחד מפקיט לשנים, דהוה לכלי עלמא יצא ידי חובת זמון על-ידי-זה, ולכך לא מהני אפלו אכלו אחר-כך יחד: